

UBRIS | We know books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Carandino-Platamona, Lucreția

REGINA MEA CARMEN SYLVA/ Lucreția Carandino-
Platamona – București:
Paul Editions, 2022

ISBN: 978-606-9703-79-3

LUCREȚIA CARANDINO-PLATAMONA

REGINA MEA CARMEN SYLVA

Redactare: *Monoran Nicoleta*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere 1, corp C1, Sector 1, București
www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,
vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,
mihaela.enache@pauleditions.ro
tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro

Paul Editions

Cuvânt introductiv

Îmi ceri să spun publicului românesc impresia pe care mi-o lasă lectura paginilor d-tale despre Carmen-Sylva. Ceea ce rețin în primul rând din fericita evocare a Reginei-poete este tocmai lirismul care ți se pare că domină personalitatea ei.

Carmen Sylva a fost într-adevăr o mare, o adevărată poetă. Caracterul de poetă i-a permis să trăiască în afară și deasupra unei realități pe care totuși o știa topi într-o viziune limpede. De aici vine și darul ei pe care nu mă pot împiedica să-l numesc profetic, un dar pe care poezia adânc simțită îl face aleșilor ei, punându-i în comunicație oculta cu viitorul. Victor Hugo, într-un poem celebru, presimțea existența aeroplanului și releva chiar anumite amănunțimi tehnice în legătură cu această invenție modernă. Natura profetică a poetului se confirmă de altminteri prin mărturiile multora dintre ei: exemplul lui Dante rămâne însă cel mai tipic în aceasă privință.

Carmen Sylva a prevăzut astfel numeroase evenimente, pe care le trăim astăzi cu toții. Ea s-a înfricoșat cu anticipație de tulburările care cutropesc viața și moravurile vremii noastre. Din aceste presimțiri ea trăgea o lecție de indulgență și de bunătate, calități neuitate ale rolului ei de Suverană iubită.

Și-a iubit țara și a știut s-o ajute și s-o pună în valoare în toate împrejurările. Paginile d-tale dovedesc aceasta

îndeajuns, precum și dragostea Reginei pentru țăranul nostru artist și poet el însuși, pentru toți oropsiții soartei, pe care așa de nobil i-a ocrotit. D-ta arăți toate aceste binefaceri într-un chip convingător și vor trebui să-ți aducă mulțumiri toți cei care au păstrat intactă amintirea unei Suverane adorabile, cu suflet mare și curat de inspirată.

ELENA VĂCĂRESCU

CARMEN SYLVA

Au trecut douăzeci de ani....

Uitarea s-a coborât prea repede peste ființa plină de farmec, de autoritate și de talent, pe care Istoria politică o va pomeni în prăfuitele ei file ca Regina Elisabeta a României, iar Istoria literară ca scriitoarea Carmen Sylva.

Două cununi i-au încins augusta frunte: de regină și de poetă. Dar în amândouă încarnațiunile a fost, mai presus de toate: femeie. Voi încerca să evoc aleasa ei personalitate, din datorie față de generația care a uitat-o, din iubire față de femeie, din venerație pentru regină, din admirație pentru poetă.

Fără îndoială, în Istoria Românilor, locul ei va fi nedezipit de al marelui ei soț, Regele Carol I. L-a secundat peste 40 ani, cu dragoste și devotament, ca Doamnă și soție. Nu e însă mai puțin adevărat, că trebuie să se repare o nedreptate care dăinuiește de prea mult timp: Carmen Sylva merită consacrarea posterității și pentru ea însăși, căci a adus reale servicii culturii românești, înăuntru și în afara granițelor țării noastre. Cu drept cuvânt ne mustără buna noastră compatrioată de la Paris, Elena Văcărescu, cu aceste cuvinte:

„Carmen Sylva mai are încă mult de așteptat din partea României, unde va trebui ca amintirea să i se mărească pentru a căpăta conturul decisiv pe care-l merită“.

ZORILE ȘI PRIMĂVARA UNEI VIEȚI DE REGINĂ

Pe când Europa întregă clocotea de vuietul nemulțumirilor ce aveau să izbucnească peste câțiva ani, în mișcarea revoluționară de la 1848, într-un castel princiar și singuratic din Germania, sosea pe lume o ființă fragedă, ursită să sufere, să lupte, să fie glorificată și să compătimizească, în expresia nobilă a poeziei, pe cei umili. Gingașa făptură născută în castelul de la Neuwied, de pe malul Rinului, în ziua de vineri, 29 decembrie 1843, a fost principesa Elisabeta de Wied.

Tatăl, prințul Hermann von Wied, filosof și artist în redarea desenelor fine; mama, principesa Maria de Nassau, iubitoare de muzică și literatură. Prinții de Nassau se înrudeau cu prinții d'Orange, celebra familie princiară, care a ilustrat istoria Țărilor de Jos; poezia franceză a nemurit pe Guillaume d'Orange.

În casa de Wied domnea o atmosferă de austeritate: veselia și cântecele răsunau rareori, severitatea și munca erau deviza casei.

Printre persoanele iubite de principesa Elisabeta era și bunica vitregă, fiica prințului Paul de Württemberg, un om aspru și rău, în a cărui apropiere nimeni nu se simțea bine.

În casa părintească deci, prințesa-bunică avu o copilărie foarte amară.

Principesa mamă însăși, fusese crescută mai mult decât sever.

Ni se pare natural ca principesei Elisabeta să i se dea o educație aleasă, dar severă. De mică a cunoscut amărăciunile vieții din cauza guvernantelor rele la suflet ce o pedepseau aspru pentru greșeli foarte mici și uneori chiar fără vină. Ea istorisește în „Penatenwinkel” că fiind odată pârâtă pe nedrept părinților, a fost băgată într-o haină cenușie, cu mâinile și picioarele legate și așezată pe un scaun înalt din care nu se putea da jos. Privindu-se în oglinda din față, se simțea și mai tare înjosită.

Blândă și duioasă din fire, simțea nevoia de a fi mângâiată, ba chiar de a-și revărsa dragostea. Era văzută sărutând cu drag pernița pe care-și odihnea capul său, considerând pernele și scaunele ca niște adevărați copii.

Doamna William Monod povestește cum instinctul de mamă apăruse la fetița de trei ani.

„Mica prințesă, într-o zi, pe când se afla la Curtea din Berlin s-a supărat grozav când Regina Prusiei și-a întins piciorul pe un puf ce făcea parte din familia ei imaginară și a strigat: „Nu-ți dau voie să-mi calci copilul”.¹

Singurul prieten de joacă pe care-l adora, a fost iubitul frate, prințul Wilhelm-Adolf-Maximilian-Carol, născut la 22 aprilie 1845.

Delicată și sensibilă, înregistrează cu ușurință toate impresiunile. La patru ani, guvernanta îi povestea plimbându-se prin pădure, legendele vechilor castele care se oglindeau în apele bătrânului Rin, înflăcărandu-i imaginația.

În dragostea ei mare, mama dorea ca dragălașa fetiță să joace un rol important în istoria popoarelor și de aceea întrebuița față de ea metoda disciplinei draconice și

¹ Extras din lucrarea d-nei William Monod: „Carmen Sylva”. (Jeune fille, épouse, souveraine et poète) pag. 4. Librairie Fischbacher, Paris, 1892.

educația spartană, care să potolească firea prea expansivă și neastâmpărată a copilei. De altfel „Micia Zână”, cum i se zicea la Neuwied, era așa de iute în toate, încât părinții au poreclit-o „Vărtejul”, nume pe care îl găsim și într-unul din romanele de mai târziu : „Aus zwei Welten”.

Veselia și vioișia gingașei Elisabeta zburau repede făcând loc timidității și neîncrederii în sine, ce se accentuau de la vârsta de șapte ani, când se născu bolnav fratele său Otto, iar prințesa-mamă se pomeni cu o paralizie de picioare.

Plecarea la Bonn în anul 1851 pentru operația fratelui suferind, îi dă prilejul de a cunoaște diferite personalități, printre care pe diplomatul Bunsen, pe savantul Iacob Bernays, ce petrecea ore întregi la prinții de Wied, ba și pe cei doi frați Sturza.

Captivată de muzicalitatea limbii vorbită de studenții români, află lucruri interesante despre țara noastră.²

Între timp principesele au făcut o plimbare la Londra, revenind la Bonn, unde le găsește prințul Hermann, ce fusese în America spre a-și căuta sănătatea șubredă.

Iubirea aproapelui a fost infiltrată din copilărie miciei Elisabeta. Prințesa Maria de Wied o ducea la căpătâiul bolnavilor din spitale și la azilul de copii pentru a le da obolul ei și a-i încuraja. Astfel, bunele instincte din naștere s-au dezvoltat într-un mediu prielnic și nu s-au schimbat până la moarte. Într-o zi, principesa-mamă îi dădu un mare pachet cu haine groase pentru fetițele de la școala primară din sat. Copila nerăbdătoare de a dărui cât mai repede aceste lucruri atât de necesare, fugi cu ele în goană, fără s-o știe nimeni. Mare fu mirarea celor trimiși s-o caute când o găsiră în clasă cântând în cor cu elevele. Tot mama îi face educația religioasă și o îndeamnă a cunoaște pe Dumnezeu, a-l iubi și a crede într-însul precum și a prețui adevărul mai presus de orice.

Printre institutoarele favorite trebuie să cităm, pe

² În capitolul Ernst Moritz Arndt, pag. 49-54 din „Penatenwinkel” Carmen Sylva arată cum l-a cunoscut pe Dimitrie Sturza.

domnișoara Josse, dar mai ales pe domnișoara Lavater³, cea care i-a deșteptat gustul pentru clasicii francezi și germani și i-a fost o bună sfătuitoare.

Prințesa-mamă îmbolnăvindu-se, a fost îndemnată de medici să meargă la Paris. Iat-o pe mica Elisabeta în capitala Franței, în acel focar de cultură și civilizație, urmând cursul abatelui Gaultier. Dar frumusețile orașului lumină n-au încântat prea mult copilă de zece ani deprinsă cu simplitatea castelului părintesc, cu pădurea seculară, cu Rinul favorit și cu singurătatea. Atracția misterioasă a naturii de la Neuwied, o face să primească cu plăcere vestea întoarcerii în patrie îndată ce prințesa de Wied se crezu mai bine. Durerile și suferințele prin care trece îi aduc totuși o mângâiere pregătindu-i sufletul spre visare, spre cugetare. În momentele de tristețe caută să se izoleze în pădurea cu brazii falnici, petrecând ore întregi în tovărășia șueratului vântului năpraznic, a râurilor ce șipoteau zgomotos printre vechile stânci, și-i perindau înaintea ochilor pe eroii legendelor germane: Siegfried, Kriemhilda, Tannhäuser, etc. sau în calmul pașiștilor însorite, a frunzelor catifelate, a gâzelor și fluturilor ce o predisuneau spre melancolie și poezie. Vocația către poezie și basm și-o manifestă prin timpurii încercări de creație poetică. Prințul Hermann, caută a pune stavilă imaginației aprinse a ficei sale explicându-i din operele filosofice ale lui Kant, Fichte și alții.

Mai târziu, principesa primi învățături de la preceptorul

³ În capitolul „Unser Fräulchen” din Penatenwinkel ni se arată că d-ra Lavater a fost educatoarea principesei Maria de Wied de la vârsta de 6 ani, fiind mult iubită de aceasta. Când se mărită principesa-mamă, buna domnișoară rămase cu dânsa. Ea era îngerul păcii aducând fericire și mulțumire.

Cu spirit și memorie bogată, povestea cărți întregi și recita pagini pe de rost. Picta, desena desăvârșit; lucrurile ieșite din mâna ei erau opere de artă pentru muzee.

Mai departe, Carmen Sylva spune:

„Ne-a făcut viața mai frumoasă. În 30 ani de intimitate n-am auzit un cuvânt aspru ce m-ar fi putut jigni sau dura. Era de o bunătate îngerească, cu mâini catifelate, bune de pus la rană pentru a vindeca orice durere”.

german Sauerwein, savant în toată acceptațiunea cuvântului, ca unul ce era adânc cunoscător al literelor clasice și vorbea foarte multe limbi.

Studiul nu-i înnăbuși sentimentele generoase; mereu ajută pe cei nevoiași, ba prin tot felul de jocuri inventate, alină suferințele frățiorului Otto. Mulțumirea din casă nu dură mult, căci sănătatea lui Otto se înrăutăți și liniștea familială a fost tulburată și de moartea bunicii vitrege, iubită cu o dragoste filială.⁴

⁴ În „Mein Penatenwinkel“ pag. 22-45, Carmen Sylva istorisește cum bunicul ei se căsătorise a doua oară cu frumoasa prințesă de Württemberg, fiica prințului Paul, în etate de 18 ani. După cum în fața tatălui ei, bunica nu simțea decât teamă, neauzind vreodată o vorbă prietenoasă de la dânsul, tot asemeni se temea și de unchiul ei – actualul ei soț. Și dânsul socotea că trebuie să-i impună cât mai mult și să-i însufle teamă. Prințesa, obișnuită cu răbdare și tăcere a suportat și nu s-a plâns de nimic! El însă nu-i cunoștea trecutul ei trist. Altfel poate ar fi căutat s-o înveselească puțin și să-i facă vreo bucurie, decât să-i arate atâta asprime.

Viața bunicii Carmen Sylvei a fost plină de sacrificii. O copilărie tristă, o căsnicie severă cu un soț aspru ca și tatăl ei (prințul Paul), dar care totuși a făcut-o să sufere mult la moartea lui și să-i pricinuiască noi dureri. Carmen Sylva zugrăvește cu tristețe și duioșie ultimele clipe ale bunicii vitrege:

„În 1856 ne adunarăm cu toții pentru ultima oară în jurul bunicii, de ziua ei de naștere, 25 februarie, când a împlinit 45 de ani. Eu aveam pe atunci cam 12 ani, totuși îmi puteam da seama după aspectul ei că suferea de o tulburare. Ea avea un ten frumos și obraji roșii, dar acum fața îi era mai albă ca de obicei și obraji de un roșu aprins. Puțin după aceasta a scuipat sânge și auzeam adesea cuvântul oftică (Schwindsucht).

Mama era stabilită la Wiesbaden și noi nu vedeam pe bunica aproape deloc primăvara și vara. Bunica o chema des pe mama, căci de nimeni nu era așa de mulțumită ca de ea.

Pe la începutul lui iulie, când se credea că va muri, mama deși se temea de firea mea emotivă, hotărî să fiu de față în ultimele clipe.

Aceasta fu impresia cea mai adâncă din copilăria mea.

Am suferit mult, dar nu văzusem încă murind decât pe un copil drag, ce s-a prăpădit în casa noastră...

În seara din ajunul morții, bunica avu o viziune: ridică mâinile spre cer și repetă cuvintele „spre ora patru”. (Um vier Uhr).

Toți ședeam ingenunchiați ceasuri întregi, în jurul patului; mama mă trimise să mă culc, cu promisiunea de a mă scula când va fi aproape să-și dea sfârșitul. Mi-a dat voie să mai sărut mâna dragă, slăbită peste măsură. Atunci bunica a deschis ochii, m-a privit zâmbind, a făcut o mișcare și ascuțindu-și buzele în semn de sărutare, mă făcu s-o mai sărut o dată, iar lacrimile îmi năvăliră în ochi. Era în agonie...

Mă culcai în camera de alături pe un pat de campanie și dormii foarte neliniștită, cu urechile ațintite pentru a mă deștepta la chemarea mamei.

Acum, întreaga familie pornește spre ghetarii Elveției și cerul albastru al Italiei. Călătoria îi rezervă surprize nebănuite: natura cu splendorile ei o captivează, îi satisface cu prisosință sensibilitatea vizuală, însă n-o poate înveseli, căci alături se zbate între viață și moarte, Otto, fratele plăpând.

Totuși, nimic nu-i poate opri dorința de învățătură, astfel că la 15 ani, prințesa Elisabeta citea din Ovidiu, Cicero, Horațiu.

Munca și suferința îi sunt nedespărțite; fericirea pare că nu era încă hărăzită pentru tână principesă, căci pe când avea 17 ani sănătatea iubitului ei tată veșnic suferind, se înrăutăți.

Un eveniment important se petrecu în viața principesei; în ziua de Rusalii 1860, ea primește cu o evlavie sinceră confirmarea la castelul Monrepos, de la consilierul eclesiastic Dilthey.

Prințesa-mamă îi îngădui să meargă la Berlin, la invitația Reginei Augusta a Prusiei, pentru desăvârșirea culturii și educației artistice. Un mic accident întâmplat la palatul regal din capitala Prusiei, a avut înțelesul unei predestinații. Într-o zi, alunecând pe scările de marmură ale palatului a fost susținută de principele Carol, ce tocmai intra. În aceste condiții a cunoscut ea pe principele Carol de Hohenzollern – Regele Carol I al României, de mai târziu, și viitorul ei soț.

Principesa Elisabeta de Wied, era bună prietenă cu prințesa Maria de Hohenzollern, sora prințului Carol.

Au urmat împreună cursul distinsului profesor Waagen

Spre ora 4, când toți credeau că-și va da sfârșitul, fiindcă bunica repeta mereu cuvintele: „Um vier Uhr”, fui chemată de mama. O găsii cu totul schimbată. Obraji tot roșii – ochii însă înfundați în orbite fără cunoștință, cu respirație grea – și eu tremuram toată. Între orele unu și două izbucni o furtună îngrozitoare... ce făcea mai grozavă așteptarea morții. În sfârșit când ceasurile începură rând pe rând să bată ora 4 își dădu suflarea în brațele doctorului ei, ce o iubise atât de mult și care o strângea în brațe spre a-i mai ușura respirația”.

Își reamintește de multe pregătiri de doliu, înmormântare, cântarea rugăciunilor, orânduirea florilor, flori, flori, flori peste tot, florile atât de dragi în viața ei.

la Academia de belle-arte. Deși răsfățată și iubită de toți, atmosfera părintească o atrage și o vedem din nou în sânul familiei unde are de îndurat o mare încercare... Sufletul zbură din fragedul corp al frățiorului Otto. La un an după aceasta, pierde și pe cea mai bună prietenă din copilărie, pe Maria de Bibra, care a trebuit să piară de timpuriu, ca toate ființele iubite de ea.

Icoana vie a suferințelor mamei și a puterii ei de muncă, a rudelor bolnave și a prietenelor ce luptau cu greutatea vieții ca să-și câștige existența, i-au întărit caracterul așa fel, încât ori de câte ori avea vreo suferință fizică sau morală, nu se arăta revoltată. În „Penatenwinkel“ autoarea caută să redea trăsăturile caracteristice ale diferitelor ființe dispărute de mult. Carmen Sylva își propune să străbată cimitirul inimii sale și să descopere ființele dragi, de sub lespezile, peste care sufletul ei a presărat atâtea flori; să descrie trăsăturile lor caracteristice și să le facă cunoscute și altor oameni.

Astfel în paragraful „Land und Masset“ descrie cum cei doi servitori împărțeau durerile cu stăpânii, și le aduceau mângâiere. Masset, cameristul, ținea din suflet la prințul Hermann. Vesel și credincios ca un câine, era gata la orice. Amândoi au fost buni și răbdători în lunga boală a mamei prințese, transportând-o și ținând-o pe brațe în multe drumuri ce le făcea. Ne vorbește cu admirație și duioșie de Clara Schumann⁵.

⁵ Numai în vârstă de 8 ani, Carmen Sylva trebuia să asiste la concertul Clarei Schumann în orașul Bonn. Însoțită de mama, care deși tânără și frumoasă, numai în vârstă de 27 ani, trebuia să fie adusă la concert în cărucior, fiind de mult bolnavă (neputându-se mișca). Sala mare, mulțimea oamenilor, bucuria și frumusețea podoabelor o împiedicau să vadă artista renumită, nu zărea decât scena și pianul. Și când zări pe Clara Schumann cu rochia de catifea neagră la fel cu părul ei cel negru, în care strălucea un tradanfir roșu, roșu tare, îi rămăsese o impresie atât de vie și armonioasă, încât îi părea că și rochia de catifea e tot din același roșu. Rochia, mâinile ei mici, „touché-ul fin dar atât de viguros, sunetul armonios, mi-au rămas pentru totdeauna în ureche și minte”, dar ceea ce i-a rămas în inimă fu privirea ei. De abia o mai putea asculta, atât de triști îi păreau ochii ei. Și asta îi părea ceva straniu! Cum putea avea ochii așa grozav de triști, când avea fericirea să cânte așa de dumnezește! Iar în mintea ei de copil nu-și închipuia că o artistă poate fi săracă, mai

Principesa Elisabeta, copila cu chipul visător, dar cu minte serioasă și ageră, învățase latina, greaca și vorbea limbile: franceză, engleză, italiană și rusă.

Memoria ei era tot atât de puternică, pe cât îi era de vie inteligența.

Citea zilnic câteva ziare și o interesa politica. Ce scria nu corecta. Scria de-a-dreptul în caiet, fără concept.

Activitatea creatoare începe de timpuriu.

Încearcă să compună versuri și povestiri în proză, dar gustul său literar începe să se dezvolte cu preferință pentru melodrame și tragedii. Spiritul îi era în continuă evoluție; predispozițiile dominante o îndreaptă spre artă și literatură.

Lăsă, la un moment, poezia și începu să studieze cu pasiune, atât pianul cât și muzica vocală. Patima pe care o pune în muzică, îi obosi nervii, încât prințesa-mamă o opri doi ani de a mai cânta și fu nevoită să-și potolească dragostea de artă, în desen și în pictură.

Tatăl său – prințul Hermann – discuta ceasuri întregi cu ea, asupra chestiunilor cuprinse în opera lui „*Viața inconștientă a spiritului și revelațiunea divină*” (Das unbewusste Geistesleben und die göttliche Offenbarung).

*

ales atunci când poate purta o rochie de catifea atât de frumoasă!
„N-am mai revăzut-o până la Petersburg, când abia mă sculuseram după tifos, așa de slăbită, încât nu puteam sta în picioare. Atunci veni Clara Schumann cu Maria, fiica sa. Marea ducesă Elena, ocrotitoarea, prietenă a artiștilor a poftit-o să locuiască chiar în palat și spre marea mea bucurie, venise pentru șapte săptămâni...”
Carmen Sylva luă chiar lecții de pian dar consolarea mare o găsi când Clara Schumann îi povesti viața ei nenorocită:
„La doisprezece ani mă produsei pe scenă...
Intr-o zi, tata mă duse la Berlin, mă lăsă la mama, spunând: „Madame, iată, vă aduc pe fiica d-voastră” și plecă. Tata se reînsurase și mama vitregă nu prea mă suferea. La paisprezece ani cunoscu pe Schumann, în vârstă de 18 ani, de care mă îndrăgostii și ne logodirăm fără știința tatălui care avea alte planuri...
Când alesul meu avu 22 de ani și eu 18, fiind majori, ne căsătorirăm”.
Au trăit 10 ani fericiți, dar deodată mintea lui Schumann începu să se întunece și să i se tulbure. Acum începu viața ei grea. Singură, soțul bolnav, trebuia să plătească pentru a-l îngriji, să hrănească cei zece copii și tatăl nu scria de teamă să nu-i ceară bani.
Prietenii o ajutară și începu călătorii pentru a da concerte.